

CRÈDIT VARIABLE TIPIFICAT - ESO ORIENTACIONS DIDÀCTIQUES

*Departament d'Ensenyament
Direcció General d'Ordenació Educativa - Servei d'Ordenació Curricular*

ORTOGRAFIA

En començar el crèdit es verificarà -mitjançant una redacció, un dictat, un test...- si cada alumne domina les regles elementals i bàsiques següents:

A) Pel que fa al català:

1. Regles d'ortografia elementals (que s'han d'aplicar automàticament, si s'ha realitzat un aprenentatge de lectura i escriptura correcte):

1. GUe,i /Ga,o,u.
2. QUe,i/Ca,o,u.
3. Ce,i/Ça,o,u.
4. NY (cast.. Ñ).
5. Ús de I (i no Y) per a la conjunció.
6. R, a principi de mot i després de consonant.
RR, entre vocals (el mateix so fort).
7. X, per al so de "ics".
IX, per al so de "xeix".
8. Distinció LL/I (canalla, palla...) i LL/G-J (lloc/joc),
especialment si hi ha confusió oral.

2. Regles d'ortografia bàsiques (que s'han d'haver après en acabar l'ensenyament primari):

1. Plurals amb -ES.
2. I els canvis que comporten: a) -ÇA ---> CES. (Reg. 3 elemental). b) -CA ---> QUES. (Reg. 2 elemental). c) -QUA ---> QüES. d) -JA ---> GES. e) -GA ---> GUES. (Reg. 1 elemental). f) -GUA ---> GÜES.
3. Regla de la derivació: En una família de paraules, si el primitiu s'escriu amb A/E/O/U, els derivats també.
4. Regles de l'accentuació:
 - a) Mots aguts: s'accentuen els que acaben en A, E, I, O, U; AS, ES, IS, OS, US; EN, IN.
 - b) Mots plans: s'accentuen els que no acaben en les terminacions anteriors.
 - c) Mots esdrúixols: s'accentuen tots.
 - d) Mots monosíl.labs: normalment no s'accentuen.
 - e) Quan s'ha d'accentuar la lletra A, s'escriu sempre [˘].

- f) Quan s'han d'accentuar les lletres I/U, s'escriu sempre [´].
- g) Les lletres E/O portaran [˘] o bé [˘] (è/é, ò/ó) segons la pronunciació.
- 5. Regla bàsica de la dièresi: s'escriu ü quan la U va darrere de G o Q i davant de E o I.
- 6. Regla de l'apòstrof: escrivim L' davant dels mots començats per vocal o H.
- 7. Regla dels finals de verb amb -AVA: el pretèrit imperfet d'indicatiu dels verbs de la Primera Conjugació ha d'acabar sempre amb -AVA, -AVES...
- 8. Regla de SS/S entre vocals: a) Entre vocals, SS representa el so d'essa sorda. b) I S (entre vocals) representa el so d'essa sonora.
- 9. Regla de Mb,p,m: s'escriu M davant de B, de P i de M.
- 10. Regles del guionet: a) S'escriu guionet (-) per separar els pronoms febles que van darrere del verb (si no hi va apòstrof). b) S'escriu guionet (-) en els números: entre la desena i la unitat; entre la unitat i la centena.

B) Pel que fa al castellà:

1. Regles d'ortografia elementals:

- 1. Ús de la majúscula després de punt.
- 2. Ús de la majúscula en els noms propis.
- 3. La "y" per la conjunció.
- 4. "R" inicial i "RR" entre vocals per el so fort.
- 5. Que, qui / Ca, co, cu.

2. Regles d'ortografia bàsiques:

- 1. Ga, gue, gui, go, gu/ja, je, ge, ji, gi, jo, ju.
- 2. B darrera de "m" o "p".
- 3. V darrera de "n".
- 4. Final del temps de "pretérito imperfecto" -ABA.
- 5. Z davant a, o, u; C davant e, i per al so [θ].
- 6. Ús de la "x" davant els grups que comencen per ex- (extraño).
- 7. H inicial en mots d'ús quotidià com: "hombre", "humano", etc., i en les formes derivades d'un infinitiu de verbs usuals com "haber", "hacer", etc.
- 8. Regles de l'accentuació:
 - 8.1. Accentuació mots aguts.
 - 8.2. Accentuació mots plans.
 - 8.3. Accentuació mots esdrúixols.
 - 8.4. Monosíl.labs i diacrítics.

En donar aquesta llista de regles elementals i bàsiques, es vol recordar, tant al professor/a com als alumnes, que és possible partir d'allò que ja se sap. La intenció és doble: d'una banda, fer veure a cada alumne que ja "sap algunes coses" d'ortografia, de manera que es faci una imatge d'autoestima i de possibilitat de superació de les dificultats ortogràfiques (hi ha alumnes que creuen que ho escriuen tot malament, la qual cosa, evidentment, no és certa). I, de l'altra banda, proveir al professor/a d'una llista sistemàtica per verificar "dificultats prèvies" amb què es pot trobar. En el cas -probable- que algun alumne mostri dificultats en les regles esmentades (en una o en més), cal que el professor/a elabori exercicis "ad hoc" i insisteixi en aquell punt en tots els treballs i exercicis de l'alumne afectat.

Però, en dir que cal partir del que els alumnes ja saben, convé no oblidar que als 14 anys hi ha molts alumnes que "saben" (o "creuen") que no tenen res a fer quant a l'aprenentatge de l'ortografia, que han llençat la tovallola i pensen que mai no aprendran a escriure sense faltes. Aquesta és una realitat innegable. Podem reflexionar sobre les causes: anys i anys de

sentir-se a dir que no saben escriure o que escriuen amb faltes i que ho fan molt malament... Però sembla millor intentar de posar-hi remei. D'entrada, fer creure a tots els alumnes que tots podem millorar i controlar les faltes dels nostres escrits, per exemple consultant el diccionari cada vegada que tinguem un dubte (i pot ser estimulant deixar/fer consultar tots els dubtes que els alumnes tinguin quna escriguin un text: al diccionari, a un altre company, al professor/a...). En segon lloc, ajudant a memoritzar de manera adequada els mots més bàsics i algunes regles el record de les quals pot ser productiu a l'hora d'escriure. En tercer lloc, oferint una pràctica adequada i estimulant per aplicar les regles i mots memoritzats. Finalment, donant oportunitats per comprovar els avenços i autoregular l'activitat d'escriure d'acord amb la normativa.

La metodologia del crèdit pot ser variada:

- a) Observació de regularitats en una llista de mots.
- b) Inducció de la regla. Memorització.
- c) Aplicació.
- d) Consolidació.
- e) Avaluació.

O bé, si es vol:

- a) Explicació, per part del professor/a, d'una regla.
- b) Reformulació per part de l'alumne/a. Memorització.
- c) Aplicació.
- d) Consolidació.
- e) Avaluació.

L'important és que l'alumne/a pugui seguir els passos necessaris per tal de "construir-se el seu propi saber ortogràfic" i poder-lo aplicar en paraules, frases i textos. La motivació per a l'aprenentatge l'ha de trobar, l'alumne/a, en el progrés que vagi notant en el domini de l'ortografia: en l'aplicació, no pas en el domini teòric de regles. Les activitats hauran de ser variades i adients a cada tipus de dificultats.

No han semblat oportunes les activitats de comparació català-castellà o de treball d'interferències, ja que sovint no és aquesta la causa de les dificultats ortogràfiques. En el cas que el professor/a observi que la majoria de faltes d'un alumne tenen aquest origen pot utilitzar altres materials al seu abast. Creiem que les interferències català-castellà són l'origen d'algunes, poques, faltes d'ortografia. Hi ha altres causes més "primàries" (en el sentit de primeres): falta d'atenció, de memorització, de pràctica, de coneixement de la pròpia situació... És per a les dificultats originades en aquest tipus de causes que s'orienta la programació d'aquest crèdit.

Caldrà proposar algunes activitats per centrar l'atenció dels alumnes: observar diferències en dibuixos, cercar determinades grafies en un text... Aquesta és una habilitat bàsica per aprendre ortografia: estar atent a aspectes de microescriptura. Convé practicar-la en el cas que s'observi que hi ha un dèficit notori per part dels alumnes.

Igualment caldrà tenir en compte algunes activitats que, ben utilitzades, poden ser de gran ajuda: el dictat, per exemple, que fet a classe i a partir d'un text que s'hagi llegit i del qual s'hagin comentat les dificultats ortogràfiques, pot ajudar els alumnes a verificar els seus avenços en ortografia. L'esforç posat a recordar les paraules que seran dictades també és un esforç que recompensa si després aquestes paraules es veuen ben escrites.

Això no obstant, és en textos més generals, de creació lliure i escrits per a alguna utilitat motivadora que trobarem la prova decisiva que s'ha millorat l'ortografia. Per a la redacció d'aquests textos deixarem consultar lliurement el diccionari, els companys o el mateix professor/a. L'important és que en la seva forma final els textos suposin una millora respecte de la situació inicial o de partida.

En l'avaluació inicial, caldria comprovar dos aspectes: a) si l'alumne és visual o auditiu, per tal d'ajudar-lo a adoptar una determinada forma de memoritzar les regles i els mots que vagin aprenent; i b) la predisposició cap a la millora de la seva ortografia (aspecte d'autoregulació).

Per a l'avaluació formativa tindrem en compte; a) els dictats (corregits a la mateixa classe), que ens poden ajudar a verificar els avenços en el domini de l'ortografia; b) l'(auto)correcció conjunta dels exercicis a classe i l'actitud de cada alumne/a; c) l'(hetero)correcció dels exercicis fets a classe o a casa (un alumne corregeix els d'un company; en grup, es corregeixen determinats exercicis...); d) els textos lliures redactats en acabar cada unitat o lliçó, per comprovar si s'apliquen les normes apreses.

En l'avaluació final, es proposa de tenir en compte el procés d'elaboració d'un treball en grup (però amb tasques individuals per a cada component del grup), en què s'hauria comprovat l'aplicació de les regles apreses i dels mots memoritzats, l'habilitat de consultar el diccionari o altres fonts els mots dubtosos i, en general, els avenços de cada alumne/a.

Bibliografia

1. ANNA CAMPS I ALTRES: *L'ensenyament de l'ortografia*, Barcelona, Ed. Graó, 1989.
2. DANIEL CASSANY I ALTRES: *Ensenyar llengua*, Barcelona, Ed. Graó, 1993.
3. DANIEL CASSANY: *Correcció del treball escrit*, Vic, Eumo Editorial, 1989.
4. DANIEL CASSANY: *Reparar l'escrit*, Barcelona, Ed. Graó, 1993.
5. ANTOINE DE LA GARANDERIE: *Pedagogia dels mitjans d'aprendre*, Barcelona, Ed. Barcanova, 1990
6. ANTOINE DE LA GARANDERIE: *Comprendre i imaginar*, Barcelona, Ed. Barcanova, 1990.
7. ALEXANDRE GALI: *L'ensenyament de l'ortografia als infants*, Barcelona, Ed. Barcino, 1926 i 1971 (reedició).
8. DEPARTAMENT D'ENSENYAMENT: *Actualització de les proves d'ortografia de "La mesura objectiva del treball escolar"* d'Alexandre Galí, Barcelona, 1991.